

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ปรัชญาจากไตรภูมิพระร่วง ทำให้ได้พบว่า หนังสือที่เขียนขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสั่งสอนให้บุคคลกระทำความดีเลวนี้ ได้บรรจุสาระสำคัญทางพุทธปรัชญาไว้มากมาย มีการอธิบายหลักสำคัญ ๆ ของพุทธศาสนาไว้อย่างครบถ้วน เช่น หลักไตรลักษณ์ ไตรสิกขา ความเชื่อในเรื่อง กฎแห่งกรรม วัฏฏะ และหลักอริยสัจ เป็นต้น มีการอธิบายหลักปฏิบัติทั้งทางโลก และทางธรรม ซึ่งถ้าจะแยกแยะรายละเอียด จะสามารถวิเคราะห์ปรัชญาได้หลายแขนง เช่น อภิปรัชญา ญาณวิทยา จริยศาสตร์ และแนวคิดทางการเมือง ดังที่ได้วิจัยมาแล้ว

ด้านอภิปรัชญา พบว่า มีคำตอบเกี่ยวกับความเป็นจริงอยู่ 2 ประการ คือ รูป นาม หรือสสาร และพลังงาน ส่วนนามนั้น ได้แก่ จิต เจตสิก และนิพพาน ซึ่งถ้าจะแยกกล่าวตามลักษณะสังขตธรรม และอสังขตธรรม จะเห็นว่าทั้งรูป จิต เจตสิก เป็นสังขตธรรม หรือสิ่งที่เกิดขึ้นโดยมีปัจจัยปรุงแต่ง ส่วนนิพพานนั้น เป็นอสังขตธรรม หรือสิ่งที่ไม่ได้อาศัยปัจจัยปรุงแต่ง ซึ่งถือเป็นความจริงสูงสุดในพุทธปรัชญา

ด้านญาณวิทยา ได้สรุปถึงที่มาของความรู้ว่า ประสาทสัมผัส (Sensation) เป็นขั้นตอนแรกที่จะทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ แต่ในขั้นสุดท้ายอันเป็นความรู้สัจธรรมสูงสุดนั้น จำเป็นต้องอาศัย วิปัสสนาญาณ หรือ อัจฉติกญาณ (Intuition) หรือถ้าจะแบ่งระดับความรู้ทางพุทธปรัชญา ก็อาจกล่าวได้ว่า ความรู้ขั้นประสาทสัมผัส เป็นขั้นตอนแรกที่จะทำให้เกิดความรู้ระดับโลกียธรรม ส่วนความรู้ในระดับโลกุตระธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยวิปัสสนาญาณในการหยั่งรู้ และความรู้เช่นนี้เป็นปรนัย (objective)

ความจริง หรือสัจจะ ที่เรารู้นั้น หมายถึง อริยสัจ 4 นั้นเอง มนุษย์เริ่มรู้จักทุกข์ก่อน แล้วจึงหาสมุทัย และหนิโรธ กับมรรค ในขั้นสุดท้าย การแสวงหาความรู้ของมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การศึกษา
2. จินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด พิจารณา
3. ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรมปฏิบัติ

ในพุทธปรัชญาเน้นถึงการสร้างความรู้ หรือปัญญาในทางธรรม มากกว่าปัญญาในทางโลก สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ความรู้ดังกล่าวได้ จำเป็นต้องอาศัยการภาวนา หรืออบรมปฏิบัติ ซึ่งต้องใช้ทั้งสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา โดยสมถภาวนาจะช่วยให้จิตของบุคคลสงบ และความสงบของจิตนี้เอง ที่เป็นปัจจัยสำคัญอันจะช่วยให้การเจริญวิปัสสนาได้ผล อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุด อันจะเป็นสื่อที่ช่วยให้บุคคลบรรลุความหลุดพ้นโดยตรงนั้น คือ วิปัสสนาภาวนา ที่จะช่วยให้เกิดญาณต่าง ๆ ตามลำดับขั้น จนกระทั่งบรรลุถึงความหลุดพ้นอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา

ด้านจริยธรรม โคตซีเน้นถึงค่าของการกระทำ ซึ่งแนวทางปฏิบัติทั้งทางโลก และทางธรรม แนวปฏิบัติในทางโลก เป็นไปตามลักษณะแนวคิดทางการเมือง คือ มุ่งให้คนทำความดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง อันจะทำให้สังคมสงบสุข

ทางด้านการเมือง มีการเสนอแนวความคิดเรื่องอุดมรัฐ ในรูปของการพรรณนา ซึ่งให้เห็นว่า แผ่นดิน หรือรัฐที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีการปกครองอย่างไร ส่วนใหญ่ได้ใช้วิธีการชักจูงให้คนคล้อยตามความคิด และเป็นพลเมืองดี ด้วยการอ้างเรื่องบาปบุญ ส่วนการปฏิบัติทางธรรมนั้น ได้เสนอแนะแนวทางปฏิบัติขั้นสูง ซึ่งต้องอาศัยการเจริญภาวนา โดยมีความหลุดพ้นเป็นอุดมคติสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้ ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้กว้าง ๆ ว่า จะวิเคราะห์ทฤษฎีสำคัญทางพุทธปรัชญาที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ยังไม่มีผู้ทำวิจัยเช่นนี้มาก่อน ทั้ง ๆ ที่วรรณกรรมไทยหลายเรื่องได้เสนอทฤษฎีทางปรัชญาไว้มากมาย - ผู้วิจัยได้หยิบยกเรื่องไตรภูมิพระร่วงมาวิจัย โดยมุ่งเพียงสรุปทฤษฎีสำคัญ ๆ เพื่อเป็นชนวนให้ผู้อ่านได้หันมาสนใจปรัชญาไทยกันบ้าง ซึ่งถ้ามีผู้สนใจจะวิจัยต่อจากเรื่องนี้ก็อาจวิเคราะห์ในเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. วิเคราะห์ปรัชญาแต่ละแขนงอย่างละเอียดจากไตรภูมิพระร่วง เช่น หยิบยก-ประเด็นสำคัญทางอภิปรัชญามาพิจารณา ในหัวข้อเกี่ยวกับจักรวาล หรือเอกภพ องค์ประกอบของมนุษย์ สัตว์ในภพต่าง ๆ หรือหลักกรรม ฯลฯ
2. ความคิดทางการเมือง ที่แฝงอยู่ในเรื่องนี้น่าสนใจมาก ควรจะได้มีการวิจัยอย่างละเอียดถึงที่มาอันเป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในสมัยนั้น หรืออาจเปรียบเทียบกับอุดมรัฐของเพลโต ว่ามีสาระสำคัญเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
3. ควรจะได้มีการวิเคราะห์ปรัชญาไทยจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ เช่น ลิลิตพระลอ พระอภัยมณี นิราศของสุนทรภู่ พระเวสสันดร เป็นต้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย